חוברת עבודה

לשון ועברית

כיתה ח'

תוכן העניינים

מבוא 2
פרק 1: מערכת הפועל בגזרת השלמים 3
פרק 2: פעיל וסביל: המרה ותפקיד בטקסט 8
פרק 3: גרעין המשפט: נושא, נשוא והתאם 12
פרק 4: המספר הסודר 17
פרק 5: מילים ומשמעויות: הגדרה, מילון ויחסי משמעות 22
פרק 6: קריאת טקסט טיעון: טענה, נימוקים וטענת נגד 27
פרק 7: כתיבה: עמדה מנומקת, מיזוג מקורות ומכתב רשמי 32
חזרה – מה למדנו? 37
תשובות 41

מבוא

שלום לתלמידות ולתלמידי כיתה ח'!

בחוברת הזאת נעמיק בשני עולמות: הלשון – מערכת הפועל בגזרת השלמים, פעיל וסביל, גרעין המשפט וההתאם, המספר הסודר ומילים ומשמעויות; והטקסט – קריאה ביקורתית של טקסט טיעון וכתיבה של מאמר עמדה, סיכום משני מקורות ומכתב רשמי.

בכל פרק תמצאו הסבר קצר, דוגמאות, כלל «זכרו!», דף סיכום ותרגול מגוון. בסוף החוברת – חזרה ושני מבחנים מסכמים, ברמה בסיסית וברמה גבוהה.

לשון מדויקת וטיעון מסודר יעזרו לכם בכל המקצועות, וגם מחוץ לבית הספר. בהצלחה!

פרק 1 מערכת הפועל בגזרת השלמים

שבעת הבניינים

מזהים בניין לפי צורת העבר בגוף «הוא».

בניין	עבר (הוא)	הווה	עתיד (הוא)
פעל (קל)	כתב	כותב	יכתוב
נפעל	נכתב	נכתב	ייכתב
פיעל	סידר	מסדר	יסדר
פֻּעַל	סודר	מסודר	יסודר
הפעיל	הדליק	מדליק	ידליק
הֻפְעַל	הודלק	מודלק	יודלק
התפעל	התלבש	מתלבש	יתלבש

איך מוצאים את השורש?

1. מורידים אותיות של זמן וגוף בהתחלה ובסוף (י, ת, נ, א, ־תי, ־נו, ־ים).
2. מורידים את אותיות הבניין (נ, ה, הת, מ).
3. מורידים ו או י שנוספו רק בגלל הכתיב המלא.
4. בודקים שנשארו שלושה (או ארבעה) עיצורים.

דוגמה:

התכתבנו: מורידים הת־ ו־נו, נשאר כ־ת־ב

שיכול בבניין התפעל

כשהעיצור הראשון של השורש הוא ס, ש, צ או ז, הוא מחליף מקום עם הת' (ועם צ' התי"ו נהפכת לט', עם ז' – לד').

שורש	ס־ד־ר	ש־מ־ש	צ־ל־מ	ז־ק־ן
בבניין התפעל	הסתדר	השתמש	הצטלם	הזדקן

זכרו! כדי למצוא את הבניין, הטו את הפועל לעבר, גוף «הוא»: «מתלבשים» – התלבש – בניין התפעל. כשהעיצור הראשון בשורש הוא ס, ש, צ או ז, בבניין התפעל הת' מתחלפת איתו במקום (ועם צ' התי"ו נהפכת לט', עם ז' – לד'): הסתדר, השתמש, הצטלם, הזדקן.

✏️ **דוגמה פתורה:** «מתכתבים» – הבניין: ___.

1. מטים לעבר, גוף «הוא»: התכתב.
2. התבנית הת־ _ _ _ היא של בניין התפעל.

התשובה: התפעל

1 הטו את הפועל באותו בניין.

עבר (הוא)	הווה (הוא)	עתיד (הוא)	שם הפועל
פקד			
ביקר			
הרגיש			
התקדם			

2 השלימו את הפועל בבניין התפעל. שימו לב לשיכול!

א. אתמול אני _____ עם הכלב בפארק. (טייל)

ב. (ש־מ־ש) הם _____ במילון כדי לבדוק את המילה.

ג. (צ־ל־מ) אתמול _____ כל הכיתה לתמונה המחזורית.

ד. (ז־ק־נ) הסבא שלי _____ מאוד בשנים האחרונות.

3 בחרו את הצורה הנכונה.

א. מחר אנחנו ___ את הפרויקט.

○ נגמור ○ נגמר ○ גמרנו ○ גומרים

ב. הדלת ___ ברוח חזקה.

○ סגרה ○ נסגרה ○ הסגירה ○ סוגרת את

ג. השורש של «התכתבנו» הוא:

○ ת־כ־ב ○ כ־ת־ב ○ ה־כ־ת ○ כ־ת־נ

4 **בחרו שורש אחד מגזרת השלמים (למשל ל־מ־ד או ס־פ־ר) וכתבו ממנו שלושה פעלים בשלושה בניינים שונים, כל אחד במשפט.**

_____

_____

_____

_____

5 **מיינו לפי הזמן.**

סגרנו	סוגרת	נסגור	כתבו	כותבים	תכתבי	ביקרתי	אבקר

עבר	הווה	עתיד

6 **השלימו את הפועל בעבר, בגוף המתאים.**

א. אתמול אני _____ את הכלב לטיול. (הוציא? לא – לקח? לא – טייל עם)

ב. השבוע הן _____ שיר חדש. (למד)

ג. בבוקר אתם _____ את המחברות. (שכח)

ד. בחופש היא _____ ציור גדול. (צייר)

7 **התאימו כל פועל לבניין שלו.**

טור א	טור ב
1. נפגשנו	☐ נפעל
2. מדברת	☐ פיעל
3. הזמינו	☐ פעל
4. התכתבו	☐ התפעל
5. שבר	☐ הפעיל

8 **השלימו את הנטייה בעתיד (בניין פיעל).**

גוף	סידר
אני	
אתה	
היא	
אנחנו	
הם	

9 **כתבו את השורש של כל פועל.**

א. מתרגשים

ב. הסתכלנו

ג. יגדילו

ד. נשמרו

ה. מבשלת

ו. השתלמו

10 **נכון או לא נכון? תקנו.**

א. «הצטלם» הוא מן השורש צ־ל־מ. נכון / לא נכון

ב. «מגדל» (הוא מגדל עגבניות) הוא בבניין הפעיל. נכון / לא נכון

ג. בכל נטיות «כתב» נשמרות שלוש אותיות השורש. נכון / לא נכון

11 **צרו פועל בבניין התפעל מן השורש (עבר, הוא).**

א. ש־ל־ב: _____

ב. ס־פ־ר: _____

ג. צ־ר־פ: _____

ד. ל־ב־ש: _____

12 **מיינו: שורש של שלושה עיצורים או שורש מרובע?**

תרגם	שמר	צלצל	גידל	שכנע	הדליק

שלושה עיצורים	ארבעה עיצורים

13 **כתבו שלוש הוראות (ציווי) לחבר שמכין את הכיתה למסיבה, בשלושה בניינים שונים, וציינו את הבניין של כל פועל.**

פרק 2 פעיל וסביל: המרה ותפקיד בטקסט

הזוגות: בניין פעיל ובניין סביל

בניין פעיל	בניין סביל	דוגמה
פעל	נפעל	כתב, נכתב
פיעל	פֻּעַל	סידר, סודר
הפעיל	הֻפְעַל	הזמין, הוזמן

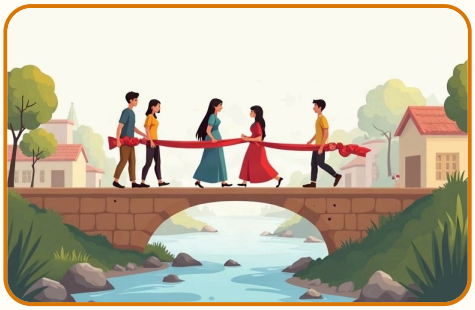

שלושה צעדים בהמרה לסביל

1. המושא הישיר נעשה לנושא (ו«את» נעלמת).
2. הפועל עובר לבניין הסביל ונשאר באותו זמן.
3. הפועל מתאים לנושא החדש; מבצע הפעולה בא אחרי «על ידי» או מושמט.

דוגמה:

פעיל: הוועדה (נושא) בחרה (נשוא) את השיר (מושא ישיר).

סביל: השיר (נושא) נבחר (נשוא) על ידי הוועדה.

פעיל או סביל – מה מתאים?

סביל	פעיל
במרכז: מה קרה והתוצאה	במרכז: מי עשה
כשמבצע הפעולה לא ידוע או לא חשוב	כשרוצים להראות מי אחראי
נפוץ בחדשות ובכתיבה רשמית	חי וישיר, מתאים להתנצלות ולתודה

זכרו! בהמרה לסביל שאלו שלוש שאלות: מה נעשה? (זה הנושא החדש) – באיזה בניין סביל? – האם הפועל מתאים לנושא החדש במין ובמספר? «העירייה שתלה עצים» – «עצים נשתלו על ידי העירייה».

✏️ **דוגמה פתורה:** המנהלת פרסמה את המודעה. המודעה ___ על ידי המנהלת.

1. «פרסמה» בבניין פיעל, והסביל שלו פֻּעַל: פורסם.
2. הנושא החדש «המודעה» – נקבה יחידה, לכן: פורסמה.

התשובה: פורסמה

1 **המירו לסביל. כתבו רק את הפועל.**

א. הטבח בישל ארוחה. – ארוחה _____ על ידי הטבח.

ב. החברים הפתיעו את דנה. – דנה _____ על ידי החברים.

ג. הרוח שברה את הענף. – הענף _____ ברוח.

2 **מה תפקיד הסביל במשפט?**

א. «החלון נופץ בלילה.»

○ לא ידוע מי עשה את הפעולה ○ הדגשת מי עשה את הפעולה ○ פנייה לקורא

ב. «הפרויקט הושלם בזמן.»

○ הסתרת אשמה ○ הדגשת התוצאה ○ תיאור רגש

3 **השלימו את המשפטים.**

משפט פעיל	משפט סביל
השופטים בחרו את הזוכה.	
	המכתב נשלח על ידי ההורים.
הגננת סיפרה סיפור.	

4 **כתבו ידיעה קצרה (3–4 משפטים) על אירוע בבית הספר. השתמשו בשני משפטים סבילים ובשני משפטים פעילים, וסמנו אותם.**

5 מיינו את הפעלים: פעיל או סביל?

נשבר | שבר | סודר | סידר | הוזמן | הזמין | נכתב | כתב

פעיל	סביל

6 התאימו פועל פעיל לסביל שלו.

טור א	טור ב
1. פרסם	☐ תוקן
2. השליך	☐ הושלך
3. גנב	☐ נגנב
4. תיקן	☐ הוגדל
5. הגדיל	☐ פורסם

7 המירו לסביל בזמן עתיד.

א. העירייה תשפץ את הגן. – הגן _____ .

ב. המורים יבדקו את המבחנים. – המבחנים _____ .

ג. ההנהלה תזמין את ההורים. – ההורים _____ .

8 נכון או לא נכון? תקנו.

א. «שופץ» הוא הסביל של «שיפץ». נכון / לא נכון

ב. בבניין הִפעל יש משמעות פעילה. נכון / לא נכון

ג. «הוא נבחר לנציג» – משפט סביל. נכון / לא נכון

9 **ליד כל משפט כתבו «פעיל» או «סביל».**

א. הספרים נאספו לקרטונים.

ב. התלמידים אספו ספרים.

ג. התרומה הועברה לבית החולים.

ד. ההורים העבירו את התרומה.

10 **המירו מסביל לפעיל. כתבו את הפועל.**

א. השולחן נצבע על ידי אבא. – אבא _____ את השולחן.

ב. הכרטיסים הוזמנו על ידי סבתא. – סבתא _____ את הכרטיסים.

ג. הדלת תוקנה על ידי השרברב. – השרברב _____ את הדלת.

11 **כתבו את המשפט בפעיל ובסביל.**

פעיל	סביל
הכלב נשך את הדוור.	
	הפרס הוענק על ידי השופטים.

12 **לפניכם כותרת: «חלונות נופצו בבית הספר». כתבו מחדש את הכותרת בפעיל, והסבירו מה הקורא יודע או אינו יודע בכל אחת מהן.**

13 **כתבו הודעה רשמית קצרה ללוח המודעות של בית הספר (3 משפטים), ובה שני פעלים סבילים שמתאימים ללשון רשמית (למשל «התלמידים מתבקשים»).**

פרק 3 גרעין המשפט: נושא, נשוא והתאם

מוצאים את הגרעין בשני צעדים

1. מוצאים את הפועל המוטה – זה הנשוא.
2. שואלים «מי?» או «מה?» לפני הפועל – התשובה היא הנושא.

דוגמה:

תיאור זמן	נשוא	נושא	תיאור מקום
בבוקר	יצאה	הרכבת	מן התחנה.

הנשוא: יצאה. הנושא: הרכבת.

גרעין הנושא

כשהנושא הוא צירוף, הנשוא מתאים למילה המרכזית בו.

נושא	גרעין הנושא	נשוא
הספרים של אחי	הספרים	נמכרו
ועדת הקישוט	ועדת	החליטה
קבוצת המתנדבים	קבוצת	יצאה

כללי ההתאם

1. הנשוא מתאים לנושא במין, במספר ובגוף.
2. שני נושאים מחוברים: נשוא ברבים; אם אחד מהם זכר – בזכר.
3. גם כשהנשוא בא לפני הנושא, הוא מתאים לו.

דוגמאות:

נושא	נשוא
נועה ודני	הגיעו.

בשבוע שעבר נפתחה (נשוא) התערוכה (נושא).

זכרו! כדי לבדוק התאם, הזיזו את הנושא לתחילת המשפט: «נגמר השיעורים» – «השיעורים נגמרו». עכשיו קל לשמוע שהנשוא צריך לבוא ברבים.

✏️ **דוגמה פתורה:** בסוף היום ___ השיעורים. (נגמר / נגמרו)

1. מזיזים את הנושא קדימה: השיעורים ___.
2. «השיעורים» – זכר רבים, לכן הנשוא ברבים.

התשובה: נגמרו

1 מצאו נושא ונשוא.

משפט	נושא	נשוא
ליד הים נבנו בתים חדשים.		
כל בני המשפחה ישבו סביב השולחן.		
בערב חזרה אחותי מן הצבא.		

2 איזה משפט תקין?

א. בחרו:

- ○ נשאר לנו עוד שתי שאלות.
- ○ נשארו לנו עוד שתי שאלות.
- ○ נשארה לנו עוד שתי שאלות.

ב. בחרו:

- ○ ועדת הטיול החליטו לצאת לצפון.
- ○ ועדת הטיול החליט לצאת לצפון.
- ○ ועדת הטיול החליטה לצאת לצפון.

3 השלימו את הפועל בעבר.

א. בבוקר _____ הגשם. (פסק)

ב. בעיתון _____ כתבה על בית הספר. (התפרסם)

ג. הספרים והמחברת _____ בתיק. (נשאר)

4 **כתבו הודעה קצרה (3–4 משפטים) להורי הכיתה על אירוע קרוב. ודאו שבכל משפט יש התאם בין הנושא לנשוא.**

5 **מצאו את הנשוא בכל משפט: מתחו קו מעליו, וכתבו מעל הקו «נשוא».**

א. בחצר שיחקו ילדים.

ב. המורה שלנו נסעה לכנס.

ג. מחר ייפתח הקיוסק.

ד. כולם צחקו מן הבדיחה.

6 **מצאו את גרעין הנושא: מתחו קו מעליו, וכתבו מעל הקו «נושא».**

א. בני הדודים שלי הגיעו מחיפה.

ב. הכלב של השכנים נבח כל הלילה.

ג. מנהלת בית הספר נאמה בטקס.

7 **השלימו את הפועל בעבר בהתאם לנושא.**

א. אתמול _____ גשם חזק. (ירד)

ב. בטקס _____ שתי תלמידות. (נאם)

ג. ההחלטות של המועצה _____ לכולם. (הוסבר)

8 מיינו לפי התאם: תקין או לא תקין?

נגמרו החופשות. | נגמר החופשות. | הגיעה החבילה. | הגיע החבילה.

צוות השחקנים התאמן. | צוות השחקנים התאמנו.

תקין	לא תקין

9 נכון או לא נכון? תקנו.

א. «שירה ועמית יצאו» – הנשוא ברבים, בזכר. נכון / לא נכון

ב. הנשוא תמיד בא אחרי הנושא. נכון / לא נכון

10 התאימו לכל משפט שגוי את התיקון שלו.

טור א	טור ב
1. נשאר רק שני כרטיסים.	☐ חברי המועצה החליטו.
2. חברי המועצה החליטה.	☐ אתה ודני תגיעו מחר.
3. אתה ודני תגיע מחר.	☐ נשארו רק שני כרטיסים.

11 שנו את הנושא, והתאימו את הנשוא.

משפט	נושא חדש	משפט חדש
הילד רץ לחצר.	הילדות	
השיעור נגמר.	ההפסקה	
התלמידה הצליחה במבחן.	אני ואתה	

12 **השלימו נשוא בעבר שיתאים לנושא (כל פועל מתאים).**

א. בערב _____ הכוכבים.

ב. ועדת הטיול _____ על המסלול.

ג. אני וחברתי _____ יחד לבית הספר.

13 **מצאו בעיתון או באתר חדשות שלושה משפטים שהנשוא בהם בא לפני הנושא. העתיקו אותם, וסמנו נושא ונשוא.**

פרק 4 המספר הסודר

מונה לעומת סודר

שאלה		דוגמה
מונה	כמה?	שלוש שאלות
סודר	איזה במספר?	השאלה השלישית

הסודרים מ־1 עד 10

באים אחרי שם העצם ומתאימים לו במין, כמו שם תואר.

מספר	זכר	נקבה
1	ראשון	ראשונה
2	שני	שנייה
3	שלישי	שלישית
4	רביעי	רביעית
5	חמישי	חמישית
6–10	שישי, שביעי, שמיני, תשיעי, עשירי	שישית, שביעית, שמינית, תשיעית, עשירית

מ־11 ומעלה

1. משתמשים בצורת המספר המונה במין המתאים.
2. המספר בא אחרי שם העצם.
3. כשהשם מיודע, גם המספר מקבל ה"א הידיעה.

דוגמאות:

- הפרק האחד עשר
- השורה השתים עשרה

זכרו! סודר מ־1 עד 10 = מילה מיוחדת (שלישי, שלישית). מ־11 ומעלה = המספר הרגיל במין המתאים, עם ה"א הידיעה כשהשם מיודע: הפרק השנים עשר, השורה השתים עשרה.

✏️ **דוגמה פתורה:** קראו את הפסקה ___. (7)

1. «פסקה» – נקבה, ומיודעת.
2. הסודר 7 בנקבה: שביעית, ועם ה"א הידיעה.

התשובה: השביעית

1 כתבו את הסודר במילים.

א. הבית _____ ברחוב (3)

ב. המשפט _____ בפסקה (2)

ג. השורה _____ בשיר (9)

ד. הקומה _____ (13)

2 בחרו את הצורה התקינה.

א. זה המכתב ___ שאני כותב.

○ העשירית ○ העשירי ○ העשר

ב. היא ישבה בשורה ___.

○ השתים עשרה ○ השנים עשר ○ השתיים עשרה

3 מיינו את הצירופים.

שלוש שאלות | השאלה השלישית | ארבעה ימים | היום הרביעי | עשרה עמודים | העמוד העשירי

מונה	סודר

4 **תארו את סדר היום שלכם ביום לימודים בעזרת המספרים הסודרים (השיעור הראשון, השני...).**

5 **התאימו מספר לסודר בנקבה.**

טור א	טור ב
1. 3	☐ תשיעית
2. 5	☐ שביעית
3. 7	☐ שלישית
4. 9	☐ חמישית
5. 2	☐ שנייה

6 **כתבו את הסודר בזכר.**

א. היום _____ בשבוע (4)

ב. הבניין _____ ברחוב (6)

ג. החודש _____ בשנה (8)

7 **נכון או לא נכון? תקנו.**

א. «השורה העשירית» – תקין. נכון / לא נכון

ב. «הפרק השתים עשרה» – תקין. נכון / לא נכון

ג. «יום חמישי» הוא מספר סודר. נכון / לא נכון

8 **תקנו את הטעות בכל צירוף.**

א. הקומה השלישי

ב. הפעם השתיים

ג. השיר השנייה

ד. השני הבית

9 **מיינו: מונה או סודר?**

ביום שישי	שישה ימים	בפעם הרביעית	ארבע פעמים	הכיתה השמינית	שמונה כיתות

מונה	סודר

10 **השלימו את הסודר מעל 10.**

שם עצם	11	12
הפרק		
השורה		

11 **כתבו את הסודר במילים.**

א. בקומה _____ גר רופא. (14)

ב. השאלה _____ קשה. (13)

ג. התחנה _____ היא שלנו. (5)

12 **כתבו מתכון קצר (4 שלבים) למאכל שאתם אוהבים, ופתחו כל שלב בסודר: «בשלב הראשון...», «בשלב השני...».**

13 **כתבו ארבעה משפטים על תחרות שצפיתם בה, ובהם הסודרים: ראשון, שנייה, שלישי ועשירית (עם שם עצם מתאים במין).**

פרק 5 מילים ומשמעויות: הגדרה, מילון ויחסי משמעות

הגדרה מלאה: הכללה והבחנה

מושג	מילה כוללת	תכונה מבחינה
כינור	כלי נגינה	בעל ארבעה מיתרים, מנגנים עליו בקשת
מגדלור	מגדל	ליד הים, מאיר את הדרך לאוניות

פירוש, דוגמה ומובאה

1. פירוש – מסביר מה המושג.
2. דוגמה – מקרה מסוים שמדגים את המושג.
3. מובאה – דברי מישהו אחר, במירכאות.

יחסי משמעות

יחס	מה זה?	דוגמה
נרדפות	משמעות קרובה	ענק, עצום
ניגודיות	משמעות הפוכה	זמני, קבוע
היכללות	מילה כוללת ופרטים בה	פירות: תפוח, בננה

בערך מילון

חלק דיבר, מין (ז'/נ'), רבים, שורש, ומשמעויות ממוספרות. בוחרים את המשמעות שמתאימה להקשר.

זכרו! בדקו הגדרה במבחן ההחלפה: אם אפשר לשים אותה במשפט במקום המילה, והמשפט נשאר נכון, ההגדרה טובה. «ניגנה ב(כלי נגינה בעל ארבעה מיתרים שמנגנים עליו בקשת)» – עובד!

✏️ **דוגמה פתורה:** מילה כוללת לכינור, חליל ותוף: ___.

1. שואלים: לאיזו קבוצה שייכים כל השלושה?
2. כולם כלים שמנגנים בהם.

התשובה: כלי נגינה

1 התאימו זוג מילים ליחס ביניהן.

טור א	טור ב
1. אומץ – גבורה	☐ ניגודיות
2. פתיחה – סגירה	☐ נרדפות
3. כלי תחבורה – רכבת	☐ היכללות

2 השלימו את המילה הכוללת בהגדרה.

א. פטיש הוא _____ שבעזרתו תוקעים מסמרים.

ב. ורד הוא _____ ריחני שיש לו קוצים בגבעול.

ג. דולפין הוא _____ ימי שנושם אוויר.

3 מה חסר בהגדרה?

א. «מקרר הוא מכשיר חשמלי.»

○ המילה הכוללת ○ התכונה המבחינה ○ שום דבר

ב. «מקרר: ששומר על מזון קר.»

○ המילה הכוללת ○ התכונה המבחינה ○ שום דבר

4 **בחרו מילה בעלת שתי משמעויות (למשל «עין», «כנף», «מפתח»), וכתבו לה ערך מילון קצר: חלק דיבר, מין, רבים ושתי משמעויות עם משפט לכל אחת.**

5 **מיינו לפי היחס.**

יפה – נאה | חושך – אור | ירק – גזר | קר – חם | לרוץ – לדהור | כלי מטבח – מחבת

נרדפות	ניגודיות	היכללות

6 **כתבו מילה מנוגדת.**

א. עלייה – _____

ב. פתוח – _____

ג. להתחיל – _____

ד. אמת – _____

7 **כתבו שלוש מילים שהמילה הכוללת כוללת (הפרידו בפסיקים).**

א. כלי תחבורה: _____

ב. בעלי חיים ימיים: _____

ג. מקצועות לימוד: _____

8 **קראו כל משפט וכתבו: «פירוש», «דוגמה» או «מובאה».**

א. אי הוא שטח יבשה שמוקף מים.

ב. קפריסין, למשל, היא אי בים התיכון.

ג. «איש אינו אי», כתב משורר אנגלי.

ד. מדבר הוא אזור צחיח שיורד בו מעט גשם.

9 **מלאו לפי ערך המילון.**

מילה	חלק דיבר	מין	רבים
חלון			
עוגה			
מחברת			

10 **נכון או לא נכון? תקנו.**

א. «חם – קר» הם זוג מילים נרדפות. נכון / לא נכון

ב. «ציפור» היא מילה כוללת ל«יונה» ול«דרור». נכון / לא נכון

ג. מובאה נכתבת במירכאות. נכון / לא נכון

11 **התאימו מושג להסבר.**

טור א	טור ב
1. הכללה	☐ יחס בין מילים בעלות משמעות קרובה
2. הבחנה	☐ המילה הכוללת בהגדרה
3. ניגודיות	☐ יחס בין מילים בעלות משמעות הפוכה
4. נרדפות	☐ מה שמבדיל את המושג מאחרים בקבוצה

12 **איזו משמעות של «עין» מתאימה להקשר?**

א. «מצאנו עין מים בין הסלעים.»

○ איבר הראייה ○ מעיין, מקור מים ○ חור במחט

13 **כתבו הגדרה מלאה לחפץ שנמצא בתיק שלכם, בלי לכתוב את שמו. תנו לחבר לנחש מה החפץ. אם לא הצליח – מה היה חסר בהגדרה?**

פרק 6 קריאת טקסט טיעון: טענה, נימוקים וטענת נגד

רכיבי הטיעון

רכיב	שאלה שעוזרת לזהות	מילות סימן
טענה	מה הכותב רוצה שנחשוב?	לדעתי, יש ל..., לכן
נימוק	למה?	כי, מאחר ש־, הסיבה היא
הוכחה	איך יודעים שזה נכון?	לפי מחקר, נמצא ש־, לדברי
דוגמה	איפה רואים את זה?	למשל, לדוגמה, כך
טענת נגד והפרכה	מה אומר הצד השני, ולמה הוא טועה?	יש הטוענים, אומנם... אך

קריאה ביקורתית

1. האם הנימוקים קשורים לטענה?
2. האם ההוכחות אמינות (מקור, נתון, מומחה)?
3. האם יש פנייה לרגש או הגזמה במקום נימוק?

דוגמה לאמצעי רגשי:

«כולם כבר קנו, ומה איתך?»

זכרו! כדי למצוא את הטענה, שאלו: «מה הכותב רוצה שאחשוב או שאעשה?». כדי למצוא נימוק, שאלו: «למה?» – וחפשו מילים כמו «כי», «מאחר ש־», «הסיבה היא».

✏️ **דוגמה פתורה:** «לפי סקר בבית הספר, רוב התלמידים עייפים בשיעור הרביעי.» – הרכיב: ___.

1. שואלים: האם זה עונה על «איך יודעים שזה נכון?».
2. יש כאן נתון מסקר, ולכן זו הוכחה.

התשובה: הוכחה

1 **ליד כל משפט כתבו: טענה, נימוק, הוכחה, דוגמה או טענת נגד.**

א. צריך לפתוח את הספרייה גם אחר הצוהריים.

ב. הרבה תלמידים צריכים מקום שקט להכין שיעורים.

ג. בסקר שערכנו, 60 תלמידים אמרו שהיו מגיעים.

ד. למשל, תלמידים שאין להם מחשב בבית.

ה. יש שיאמרו שאין מספיק עובדים.

2 **בחרו את ההפרכה המתאימה לטענת הנגד «אין מספיק עובדים בספרייה».**

א. ההפרכה:

○ הספרייה יפה מאוד. ○ תלמידי השכבה יכולים להתנדב ולעזור בתורות.

○ אני אוהבת לקרוא ספרים. ○ יש הרבה ספרים חדשים.

3 **לכל נימוק כתבו דוגמה מתאימה.**

נימוק	דוגמה
ספורט מחזק את החברות בכיתה.	
טלפון בשיעור מסיח את הדעת.	

4 **מצאו (או המציאו) פרסומת למוצר. כתבו שני אמצעי שכנוע שיש בה, וקבעו לגבי כל אחד אם הוא נימוק עובדתי או פנייה לרגש.**

5 מיינו את המשפטים: טענה או נימוק?

צריך להוסיף ספסלים בחצר. | כי תלמידים רבים יושבים על הרצפה.

יש לפתוח חוג שחמט. | מאחר ששחמט מפתח חשיבה.

כדאי לשתול עצים ליד המגרש. | משום שאין שם צל בקיץ.

טענה	נימוק

6 התאימו לכל סוג הוכחה דוגמה.

טור א	טור ב
1. נתון מסקר	☐ «80% מן התלמידים הצביעו בעד.»
2. דברי מומחה	☐ «במחקר נמצא שתנועה משפרת את הזיכרון.»
3. מחקר	☐ «בשנה שעברה ניסיתי זאת בעצמי.»
4. ניסיון אישי	☐ «לדברי רופאת הילדים, שינה חיונית לגדילה.»

7 השלימו מילת קישור מתאימה.

כי | לכן | אומנם | למשל

א. יש להאריך את שעות הספרייה, _____ תלמידים רבים לומדים בה.

ב. _____ ההארכה תעלה כסף, אך היא תועיל לרבים.

ג. _____ , תלמידים שאין להם שקט בבית.

ד. _____ אנחנו מבקשים להאריך את שעות הפתיחה.

8 נכון או לא נכון? תקנו.

א. נימוק עונה על השאלה «למה?». נכון / לא נכון

ב. «הכי טעים בעולם!» הוא הוכחה. נכון / לא נכון

ג. בתגובית אפשר להציג טענה ונימוק בקצרה. נכון / לא נכון

9 **השלימו הפרכה לכל טענת נגד.**

טענת נגד	הפרכה
חוג נוסף יעייף את התלמידים.	
גינה בבית הספר תתייבש בחופש.	

10 **כתבו לכל משפט פרסומת את אמצעי השכנוע: נתון, מומחה, רגש, הגזמה או לחץ חברתי.**

א. «רופאי שיניים ממליצים על המברשת שלנו.»

ב. «כל הכיתה כבר שם – בואו גם אתם!»

ג. «חוסך 30% מן החשמל.»

ד. «המשקה הכי מרענן ביקום!»

ה. «תנו לילדים שלכם את מה שמגיע להם.»

11 **איזה משפט הוא טענת נגד?**

א. בחרו:

○ לכן צריך להוסיף הפסקה. ○ יש הטוענים שהפסקה נוספת תאריך את היום.

○ ראשית, ההפסקה מרעננת. ○ לפי סקר, רוב התלמידים בעד.

12 **השלימו את רכיב הטיעון החסר.**

א. טענה: יש לפתוח מזנון בריא. נימוק: _____ .

ב. נימוק: אוטובוס הבוקר צפוף מאוד. טענה: _____ .

13 **כתבו פסקת טיעון (4–5 משפטים) בעד או נגד הצעה להוסיף שיעור ספורט שני בשבוע. כללו טענה, נימוק, הוכחה או דוגמה, טענת נגד והפרכה.**

פרק 7

כתיבה: עמדה מנומקת, מיזוג מקורות ומכתב רשמי

מבנה מאמר עמדה (כ־250 מילים)

חלק	מה כותבים?
פתיחה	הנושא והעמדה
גוף	פסקה לכל נימוק: הסבר ודוגמה או הוכחה
טענת נגד	הצד השני והפרכה
סיום	העמדה במילים אחרות וקריאה לפעולה

כתיבה ממזגת

1. מוצאים מה משותף ומה שונה בשני המקורות (בטבלה).
2. מארגנים לפי נושאים, לא לפי מקורות.
3. כותבים במילים שלנו, עם מילה כוללת.

מכתב רשמי

הסדר הקבוע:

1. מקום ותאריך
2. «לכבוד» ושם הנמען ותפקידו
3. «הנדון» – הנושא בקצרה
4. פנייה, גוף המכתב ובקשה
5. «בברכה» וחתימה

זכרו! לפני שאתם מגישים, קראו את הטקסט כאילו כתב אותו מישהו אחר: האם העמדה ברורה כבר בפתיחה? האם לכל נימוק יש הסבר ודוגמה? האם יש טענת נגד והפרכה? האם הלשון מתאימה לנמען?

✏️ **דוגמה פתורה:** ___: בקשה להארכת שעות הספרייה

1. השורה מסכמת את נושא המכתב בקצרה.
2. השורה הזאת במכתב רשמי נקראת «הנדון».

התשובה: הנדון

1 **תכננו מאמר עמדה בנושא «האם להנהיג תלבושת אחידה בחטיבה?».**

חלק	מה תכתבו?
עמדה	
נימוק 1 + דוגמה	
נימוק 2 + דוגמה	
טענת נגד	
הפרכה	

2 **השלימו את רכיבי המכתב הרשמי.**

א. _____ מנהלת בית הספר

ב. _____ : בקשה להוספת חוג רובוטיקה

ג. _____ רב,

ד. _____ , ועד כיתה ח' 1

3 **איזה משפט מתאים לפתיחה של מאמר עמדה?**

א. בחרו:

○ בבוקר קמתי מאוחר.

○ רבים מתווכחים אם להנהיג תלבושת אחידה בחטיבה. לדעתי, יש בה יותר יתרונות מחסרונות.

○ לסיכום, זה מה שאני חושב. ○ היה יום יפה.

4 **כתבו מאמר עמדה (כ־250 מילים) בנושא «האם להנהיג תלבושת אחידה בחטיבה?». השתמשו בתכנון שבטבלה, ואחר כך שכתבו פסקה אחת אחרי שחבר קרא אותה.**

5 **מיינו את המשפטים לפי החלק במאמר.**

רבים מתווכחים אם לאסור טלפונים. לדעתי, אין לאסור. | ראשית, הטלפון עוזר בלמידה.

יש הטוענים שהטלפון מסיח את הדעת. | לכן מוטב לקבוע כללים במקום לאסור.

פתיחה	גוף	סיום

6 התאימו מילת קישור ליחס הלוגי.

טור א	טור ב
1. נוסף על כך	☐ הוספה
2. משום ש־	☐ סיבה
3. לפיכך	☐ תוצאה
4. לעומת זאת	☐ ויתור
5. אומנם... אך	☐ ניגוד

7 נכון או לא נכון? תקנו.

א. שורת «הנדון» מופיעה בסוף המכתב. נכון / לא נכון

ב. במכתב רשמי כותבים בלשון מנומסת ועניינית. נכון / לא נכון

ג. בטיוטה הראשונה אסור לעשות שינויים. נכון / לא נכון

8 לפני מיזוג: השוו בין שני מקורות על תחבורה ציבורית.

נושא	מקור א: «האוטובוס חוסך זמן בנתיב תחבורה ציבורית»	מקור ב: «האוטובוס זול מנסיעה במכונית, אך יש בו עומס בשעות הבוקר»
יתרון		
חיסרון		

9 השלימו את המשפט הממזג על פי הטבלה.

א. שני המקורות מציגים יתרונות של האוטובוס: הוא חוסך _____ וזול מנסיעה במכונית; עם זאת, יש בו עומס בבוקר.

10 **כתבו לכל שורה במכתב את שם הרכיב.**

א. רחובות, י"ב בחשוון

ב. לכבוד מנהל מחלקת החינוך

ג. הנדון: הוספת מעבר חצייה ליד בית הספר

ד. שלום רב,

ה. בברכה, ועד ההורים

11 **איזה משפט מתאים לגוף של מכתב רשמי?**

א. בחרו:

- אתם חייבים לתקן את זה עכשיו!!!
- אנו פונים אליכם בבקשה להוסיף מעבר חצייה, משום שתלמידים רבים חוצים כביש סואן.
- מה קורה איתכם?
- אני לא אוהב את הכביש.

12 **השלימו שורת נושא מתאימה לדוא"ל רשמי.**

א. דוא"ל לספרנית שבו מבקשים להאריך השאלה של ספר. נושא: _____

ב. דוא"ל למזכירות שבו מבקשים אישור יציאה מוקדמת. נושא: _____

13 **כתבו דוא"ל רשמי קצר (5–6 שורות) לרכזת השכבה, ובו הצעה לפעילות שכבתית. כללו שורת נושא, פנייה, מטרה, שני נימוקים וסיום.**

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

חזרה – מה למדנו?

1 **שורש ובניין: השלימו.**

פועל	שורש	בניין
השתמשנו		
יסודרו		
נפגשו		
הלבשתי		

2 **המירו לסביל. כתבו רק את הפועל.**

א. השוטר עצר את הנהג. – הנהג _____ על ידי השוטר.

ב. הוועדה תבחר את הנציגים. – הנציגים _____ על ידי הוועדה.

ג. הגננת קישטה את הגן. – הגן _____ על ידי הגננת.

3 **בחרו את הנשוא המתאים.**

א. בסוף השבוע ___ הפסטיבל.

○ התחיל ○ התחילו ○ התחילה

ב. ועדת הקישוט ___ לעבוד.

○ סיים ○ סיימו ○ סיימה

ג. בכניסה ___ שלושה שלטים חדשים.

○ נתלה ○ נתלו ○ נתלתה

4 **כתבו את המספר הסודר במילים.**

א. השיר _____ באלבום (4)

ב. הנסיעה _____ שלי לחו"ל (2)

ג. הקומה _____ (11)

5 **התאימו מושג להסבר.**

טור א	טור ב
1. הכללה	☐ הסבר מדוע טענת הנגד חלשה
2. הבחנה	☐ המילה הכוללת בהגדרה
3. היכללות	☐ יחס בין מילה כוללת לפרטים שבה
4. מובאה	☐ דברי מישהו אחר במירכאות
5. הפרכה	☐ התכונה שמבדילה את המושג מאחרים

6 **ליד כל משפט כתבו את רכיב הטיעון: טענה, נימוק, הוכחה, דוגמה, טענת נגד או הפרכה.**

א. צריך להוסיף פחי מחזור בכל כיתה.

ב. כי כך נזרוק פחות פסולת לפח הרגיל.

ג. לפי בדיקה שערכנו, חצי מן הפסולת בכיתה היא נייר.

ד. יש הטוענים שהתלמידים לא ישתמשו בפחים.

ה. אך בכיתות שבהן הוצבו פחים, רוב התלמידים מקפידים למיין.

7 **נכון או לא נכון? תקנו.**

א. «נכנסו» הוא פועל סביל. נכון / לא נכון

ב. במכתב רשמי שורת «הנדון» באה לפני הפנייה. נכון / לא נכון

ג. «השורה העשירית» – הסודר מתאים לשם העצם. נכון / לא נכון

ד. בכתיבה ממזגת מסכמים כל מקור בנפרד. נכון / לא נכון

8 **כתבו פסקת טיעון (5–6 משפטים) בנושא «האם כדאי לקיים יום בלי מסכים בבית הספר?». שלבו: טענה, נימוק עם דוגמה, טענת נגד והפרכה, משפט סביל אחד ומספר סודר אחד.**

כל הכבוד!

★ ★ ★

סיימתי את חוברת העבודה בלשון ועברית לכיתה ח'.

שם התלמיד/ה	חתימת המורה

תשובות לחוברת

פרק 1: מערכת הפועל בגזרת השלמים

1 **הטו את הפועל באותו בניין.**

עבר (הוא)	הווה (הוא)	עתיד (הוא)	שם הפועל
פקד	**פוקד**	**יפקוד**	**לפקוד**
ביקר	**מבקר**	**יבקר**	**לבקר**
הרגיש	**מרגיש**	**ירגיש**	**להרגיש**
התקדם	**מתקדם**	**יתקדם**	**להתקדם**

2 **השלימו את הפועל בבניין התפעל. שימו לב לשיכול!**

א. אתמול אני **הסתדר** עם הכלב בפארק. (ט־י־ל)

ב. (ש־מ־ש) הם **השתמשו** במילון כדי לבדוק את המילה.

ג. (צ־ל־מ) אתמול **הצטלמה** כל הכיתה לתמונה המחזורית.

ד. (ז־ק־נ) הסבא שלי **הזדקן** מאוד בשנים האחרונות.

3 **בחרו את הצורה הנכונה.**

א. מחר אנחנו ___ את הפרויקט.

● **נגמור** ○ נגמר ○ גמרנו ○ גומרים

ב. הדלת ___ ברוח חזקה.

○ סגרה ● **נסגרה** ○ הסגירה ○ סוגרת את

ג. השורש של «התכתבנו» הוא:

○ ת־כ־ב ● **כ־ת־ב** ○ ה־כ־ת ○ כ־ת־נ

4 **בחרו שורש אחד מגזרת השלמים (למשל ל־מ־ד או ס־פ־ר) וכתבו ממנו שלושה פעלים בשלושה בניינים שונים, כל אחד במשפט.**

תשובה אפשרית: למשל: למדתי למבחן (פעל); המורה לימדה אותנו שיר (פיעל); התלמדתי בנגרות אצל סבא (התפעל).

5 **מיינו לפי הזמן.**

עבר	הווה	עתיד
סגרנו, כתבו, ביקרתי	סוגרת, כותבים	נסגור, תכתבי, אבקר

6 **השלימו את הפועל בעבר, בגוף המתאים.**

א. אתמול אני **טיילתי** את הכלב לטיול. (הוציא? לא – לקח? לא – טייל עם)

ב. השבוע הן **למדו** שיר חדש. (למד)

ג. בבוקר אתם **שכחתם** את המחברות. (שכח)

ד. בחופש היא **ציירה** ציור גדול. (צייר)

7 **התאימו כל פועל לבניין שלו.**

טור א	טור ב
1. נפגשנו	**1** נפעל
2. מדברת	**2** פיעל
3. הזמינו	**5** פעל
4. התכתבו	**4** התפעל
5. שבר	**3** הפעיל

8 **השלימו את הנטייה בעתיד (בניין פיעל).**

גוף	סידר
אני	**אסדר**
אתה	**תסדר**
היא	**תסדר**
אנחנו	**נסדר**
הם	**יסדרו**

9 **כתבו את השורש של כל פועל.**

א. מתרגשים ← **ר־ג־ש**

ב. הסתכלנו ← **ס־כ־ל**

ג. יגדילו ← **ג־ד־ל**

ד. נשמרו ← **ש־מ־ר**

ה. מבשלת ← **ב־ש־ל**

ו. השתלמו ← **ש־ל־מ**

10 **נכון או לא נכון? תקנו.**

א. «הצטלם» הוא מן השורש צ־ל־מ. **נכון**

ב. «מגדל» (הוא מגדל עגבניות) הוא בבניין הפעיל. **לא נכון** – «מגדל» בבניין פיעל (גידל)

ג. בכל נטיות «כתב» נשמרות שלוש אותיות השורש. **נכון**

11 **צרו פועל בבניין התפעל מן השורש (עבר, הוא).**

א. ש־ל־ב: **השתלב**

ב. ס־פ־ר: **הסתפר**

ג. צ־ר־פ: **הצטרף**

ד. ל־ב־ש: **התלבש**

12 **מיינו: שורש של שלושה עיצורים או שורש מרובע?**

שלושה עיצורים	ארבעה עיצורים
שמר, גידל, הדליק	תרגם, צלצל, שכנע

13 **כתבו שלוש הוראות (ציווי) לחבר שמכין את הכיתה למסיבה, בשלושה בניינים שונים, וציינו את הבניין של כל פועל.**

תשובה אפשרית: למשל: סדר את השולחנות (פיעל); הדלק את האורות (הפעיל); היכנס בשקט (נפעל).

פרק 2: פעיל וסביל: המרה ותפקיד בטקסט

1 **המירו לסביל. כתבו רק את הפועל.**

א. הטבח בישל ארוחה. – ארוחה **בושלה** על ידי הטבח.

ב. החברים הפתיעו את דנה. – דנה **הופתעה** על ידי החברים.

ג. הרוח שברה את הענף. – הענף **נשבר** ברוח.

2 **מה תפקיד הסביל במשפט?**

א. «החלון נופץ בלילה.»

● **לא ידוע מי עשה את הפעולה** ○ הדגשת מי עשה את הפעולה ○ פנייה לקורא

ב. «הפרויקט הושלם בזמן.»

○ הסתרת אשמה ● **הדגשת התוצאה** ○ תיאור רגש

3 **השלימו את המשפטים.**

משפט פעיל	משפט סביל
השופטים בחרו את הזוכה.	**הזוכה נבחר על ידי השופטים.**
ההורים שלחו את המכתב.	המכתב נשלח על ידי ההורים.
הגננת סיפרה סיפור.	**סיפור סופר על ידי הגננת.**

4 **כתבו ידיעה קצרה (3–4 משפטים) על אירוע בבית הספר. השתמשו בשני משפטים סבילים ובשני משפטים פעילים, וסמנו אותם.**

תשובה אפשרית: תשובה אישית. בדקו: שני פעלים סבילים (למשל «נערך», «הוזמנו») ושני פעילים; התאם בין נושא לנשוא; כתיב תקין.

5 **מיינו את הפעלים: פעיל או סביל?**

פעיל	סביל
שבר, סידר, הזמין, כתב	נשבר, סודר, הוזמן, נכתב

6 **התאימו פועל פעיל לסביל שלו.**

טור א	טור ב
1. פרסם	**4** תוקן
2. השליך	**2** הושלך
3. גנב	**3** נגנב
4. תיקן	**5** הוגדל
5. הגדיל	**1** פורסם

7 **המירו לסביל בזמן עתיד.**

א. העירייה תשפץ את הגן. – הגן **ישופץ**.

ב. המורים יבדקו את המבחנים. – המבחנים **ייבדקו**.

ג. ההנהלה תזמין את ההורים. – ההורים **יוזמנו**.

8 **נכון או לא נכון? תקנו.**

א. «שופץ» הוא הסביל של «שיפץ». **נכון**

ב. בבניין הִפעל יש משמעות פעילה. **לא נכון** – הִפעל הוא בניין סביל

ג. «הוא נבחר לנציג» – משפט סביל. **נכון**

9 **ליד כל משפט כתבו «פעיל» או «סביל».**

א. הספרים נאספו לקרטונים. ← **סביל**

ב. התלמידים אספו ספרים. ← **פעיל**

ג. התרומה הועברה לבית החולים. ← **סביל**

ד. ההורים העבירו את התרומה. ← **פעיל**

10 **המירו מסביל לפעיל. כתבו את הפועל.**

א. השולחן נצבע על ידי אבא. – אבא **צבע** את השולחן.

ב. הכרטיסים הוזמנו על ידי סבתא. – סבתא **הזמינה** את הכרטיסים.

ג. הדלת תוקנה על ידי השרברב. – השרברב **תיקן** את הדלת.

11 **כתבו את המשפט בפעיל ובסביל.**

פעיל	סביל
הכלב נשך את הדוור.	**הדוור ננשך על ידי הכלב.**
השופטים העניקו את הפרס.	הפרס הוענק על ידי השופטים.

12 **לפניכם כותרת: «חלונות נופצו בבית הספר». כתבו מחדש את הכותרת בפעיל, והסבירו מה הקורא יודע או אינו יודע בכל אחת מהן.**

תשובה אפשרית: למשל: «נערים ניפצו חלונות בבית הספר». בכותרת הסבילה לא ידוע מי ניפץ, והדגש על הנזק; בכותרת הפעילה מצוין מי עשה, והאחריות ברורה.

13 **כתבו הודעה רשמית קצרה ללוח המודעות של בית הספר (3 משפטים), ובה שני פעלים סבילים שמתאימים ללשון רשמית (למשל «התלמידים מתבקשים»).**

תשובה אפשרית: למשל: התלמידים מתבקשים להגיע בשעה שמונה. הטיול יתקיים בכל מזג אוויר. ציוד אבוד יימסר במזכירות.

פרק 3: גרעין המשפט: נושא, נשוא והתאם

1 **מצאו נושא ונשוא.**

משפט	נושא	נשוא
ליד הים נבנו בתים חדשים.	**בתים חדשים**	**נבנו**
כל בני המשפחה ישבו סביב השולחן.	**כל בני המשפחה**	**ישבו**
בערב חזרה אחותי מן הצבא.	**אחותי**	**חזרה**

2 **איזה משפט תקין?**

א. בחרו:

- ○ נשאר לנו עוד שתי שאלות.
- ● **נשארו לנו עוד שתי שאלות.**
- ○ נשארה לנו עוד שתי שאלות.

ב. בחרו:

- ○ ועדת הטיול החליטו לצאת לצפון.
- ○ ועדת הטיול החליט לצאת לצפון.
- ● **ועדת הטיול החליטה לצאת לצפון.**

3 **השלימו את הפועל בעבר.**

א. בבוקר **פסק** הגשם. (פסק)

ב. בעיתון **התפרסמה** כתבה על בית הספר. (התפרסם)

ג. הספרים והמחברת **נשארו** בתיק. (נשאר)

4 **כתבו הודעה קצרה (3–4 משפטים) להורי הכיתה על אירוע קרוב. ודאו שבכל משפט יש התאם בין הנושא לנשוא.**

תשובה אפשרית: תשובה אישית. בדקו: נושא ונשוא בכל משפט; התאם במין ובמספר; נשוא שבא לפני הנושא מותאם כראוי.

5 **מצאו את הנשוא בכל משפט: מתחו קו מעליו, וכתבו מעל הקו «נשוא».**

א. בחצר **שיחקו** (נשוא) ילדים.

ב. המורה שלנו **נסעה** (נשוא) לכנס.

ג. מחר **ייפתח** (נשוא) הקיוסק.

ד. כולם **צחקו** (נשוא) מן הבדיחה.

6 **מצאו את גרעין הנושא: מתחו קו מעליו, וכתבו מעל הקו «נושא».**

א. **בני** (נושא) הדודים שלי הגיעו מחיפה.

ב. **הכלב** (נושא) של השכנים נבח כל הלילה.

ג. **מנהלת** (נושא) בית הספר נאמה בטקס.

7 **השלימו את הפועל בעבר בהתאם לנושא.**

א. אתמול **ירד** גשם חזק. (ירד)

ב. בטקס **נאמו** שתי תלמידות. (נאם)

ג. ההחלטות של המועצה **הוסברו** לכולם. (הוסבר)

8 **מיינו לפי התאם: תקין או לא תקין?**

תקין	לא תקין
נגמרו החופשות., הגיעה החבילה., צוות השחקנים התאמן.	נגמר החופשות., הגיע החבילה., צוות השחקנים התאמנו.

9 **נכון או לא נכון? תקנו.**

א. «שירה ועמית יצאו» – הנשוא ברבים, בזכר. **נכון**

ב. הנשוא תמיד בא אחרי הנושא. **לא נכון** – הנשוא יכול לבוא גם לפני הנושא

10 **התאימו לכל משפט שגוי את התיקון שלו.**

טור א	טור ב
1. נשאר רק שני כרטיסים.	**2** חברי המועצה החליטו.
2. חברי המועצה החליטה.	**3** אתה ודני תגיעו מחר.
3. אתה ודני תגיע מחר.	**1** נשארו רק שני כרטיסים.

11 **שנו את הנושא, והתאימו את הנשוא.**

משפט	נושא חדש	משפט חדש
הילד רץ לחצר.	הילדות	**הילדות רצו לחצר.**
השיעור נגמר.	ההפסקה	**ההפסקה נגמרה.**
התלמידה הצליחה במבחן.	אני ואתה	**אני ואתה הצלחנו במבחן.**

12 **השלימו נשוא בעבר שיתאים לנושא (כל פועל מתאים).**

א. בערב **נדלקו** הכוכבים.

ב. ועדת הטיול **החליטה** על המסלול.

ג. אני וחברתי **הלכנו** יחד לבית הספר.

13 **מצאו בעיתון או באתר חדשות שלושה משפטים שהנשוא בהם בא לפני הנושא. העתיקו אותם, וסמנו נושא ונשוא.**

תשובה אפשרית: תשובה אישית. בדקו: שלושה משפטים; זיהוי נכון של הנושא והנשוא; התאם בין שניהם.

פרק 4: המספר הסודר

1 **כתבו את הסודר במילים.**

א. הבית **השלישי** ברחוב (3)

ב. המשפט **השני** בפסקה (2)

ג. השורה **התשיעית** בשיר (9)

ד. הקומה **השלוש עשרה** (13)

2 **בחרו את הצורה התקינה.**

א. זה המכתב ___ שאני כותב.

○ העשירית ● **העשירי** ○ העשר

ב. היא ישבה בשורה ___.

● **השתים עשרה** ○ השנים עשר ○ השתיים עשרה

3 **מיינו את הצירופים.**

מונה	סודר
שלוש שאלות, ארבעה ימים, עשרה עמודים	השאלה השלישית, היום הרביעי, העמוד העשירי

4 **תארו את סדר היום שלכם ביום לימודים בעזרת המספרים הסודרים (השיעור הראשון, השני...).**

תשובה אפשרית: למשל: בשיעור הראשון יש לנו מתמטיקה, בשיעור השני לשון, ובהפסקה השנייה אנחנו משחקים בחצר.

5 **התאימו מספר לסודר בנקבה.**

טור א	טור ב
3 .1	**4** תשיעית
5 .2	**3** שביעית
7 .3	**1** שלישית
9 .4	**2** חמישית
2 .5	**5** שנייה

6 **כתבו את הסודר בזכר.**

א. היום **הרביעי** בשבוע (4)

ב. הבניין **השישי** ברחוב (6)

ג. החודש **השמיני** בשנה (8)

7 **נכון או לא נכון? תקנו.**

א. «השורה העשירית» – תקין. **נכון**

ב. «הפרק השתים עשרה» – תקין. **לא נכון** – «הפרק השנים עשר» (פרק – זכר)

ג. «יום חמישי» הוא מספר סודר. **נכון**

8 **תקנו את הטעות בכל צירוף.**

א. הקומה השלישי ← **הקומה השלישית**

ב. הפעם השתיים ← **הפעם השנייה**

ג. השיר השנייה ← **השיר השני**

ד. השני הבית ← **הבית השני**

9 **מיינו: מונה או סודר?**

מונה	סודר
שישה ימים, ארבע פעמים, שמונה כיתות	ביום שישי, בפעם הרביעית, הכיתה השמינית

10 **השלימו את הסודר מעל 10.**

שם עצם	11	12
הפרק	**האחד עשר**	**השנים עשר**
השורה	**האחת עשרה**	**השתים עשרה**

11 **כתבו את הסודר במילים.**

א. בקומה **הארבע עשרה** גר רופא. (14)

ב. השאלה **השלוש עשרה** קשה. (13)

ג. התחנה **החמישית** היא שלנו. (5)

12 **כתבו מתכון קצר (4 שלבים) למאכל שאתם אוהבים, ופתחו כל שלב בסודר: «בשלב הראשון...», «בשלב השני...».**

תשובה אפשרית: תשובה אישית. בדקו: ארבעה סודרים בזכר (שלב – זכר): הראשון, השני, השלישי, הרביעי.

13 **כתבו ארבעה משפטים על תחרות שצפיתם בה, ובהם הסודרים: ראשון, שנייה, שלישי ועשירית (עם שם עצם מתאים במין).**

תשובה אפשרית: למשל: הרץ הראשון סיים בשלוש דקות. בפעם השנייה הקהל קם. במקום השלישי זכה בית ספר שכן. השחקנית העשירית הפתיעה את כולם.

פרק 5: מילים ומשמעויות: הגדרה, מילון ויחסי משמעות

1 **התאימו זוג מילים ליחס ביניהן.**

טור א	טור ב
1. אומץ – גבורה	**2** ניגודיות
2. פתיחה – סגירה	**1** נרדפות
3. כלי תחבורה – רכבת	**3** היכללות

2 **השלימו את המילה הכוללת בהגדרה.**

א. פטיש הוא **כלי עבודה** שבעזרתו תוקעים מסמרים.

ב. ורד הוא **פרח** ריחני שיש לו קוצים בגבעול.

ג. דולפין הוא **יונק** ימי שנושם אוויר.

3 **מה חסר בהגדרה?**

א. «מקרר הוא מכשיר חשמלי.»

○ המילה הכוללת ● **התכונה המבחינה** ○ שום דבר

ב. «מקרר: ששומר על מזון קר.»

● **המילה הכוללת** ○ התכונה המבחינה ○ שום דבר

4 **בחרו מילה בעלת שתי משמעויות (למשל «עין», «כנף», «מפתח»), וכתבו לה ערך מילון קצר: חלק דיבר, מין, רבים ושתי משמעויות עם משפט לכל אחת.**

תשובה אפשרית: למשל: מפתח ש"ע ז', ר' מפתחות: 1. כלי לפתיחת מנעול: שכחתי את המפתח בבית. 2. דרך להבין או לפתור: התרגול הוא המפתח להצלחה.

5 **מיינו לפי היחס.**

נרדפות	ניגודיות	היכללות
יפה – נאה, לרוץ – לדהור	חושך – אור, קר – חם	ירק – גזר, כלי מטבח – מחבת

6 **כתבו מילה מנוגדת.**

א. עלייה – **ירידה**

ב. פתוח – **סגור**

ג. להתחיל – **לסיים**

ד. אמת – **שקר**

7 **כתבו שלוש מילים שהמילה הכוללת כוללת (הפרידו בפסיקים).**

א. כלי תחבורה: **אוטובוס, רכבת, אופניים**

ב. בעלי חיים ימיים: **דג, דולפין, לוויתן**

ג. מקצועות לימוד: **מתמטיקה, לשון, היסטוריה**

8 **קראו כל משפט וכתבו: «פירוש», «דוגמה» או «מובאה».**

א. אי הוא שטח יבשה שמוקף מים. ← **פירוש**

ב. קפריסין, למשל, היא אי בים התיכון. ← **דוגמה**

ג. «איש אינו אי», כתב משורר אנגלי. ← **מובאה**

ד. מדבר הוא אזור צחיח שיורד בו מעט גשם. ← **פירוש**

9 **מלאו לפי ערך המילון.**

מילה	חלק דיבר	מין	רבים
חלון	**שם עצם**	**זכר**	**חלונות**
עוגה	**שם עצם**	**נקבה**	**עוגות**
מחברת	**שם עצם**	**נקבה**	**מחברות**

10 **נכון או לא נכון? תקנו.**

א. «חם – קר» הם זוג מילים נרדפות. **לא נכון** – הם זוג מילים מנוגדות

ב. «ציפור» היא מילה כוללת ל«יונה» ול«דרור». **נכון**

ג. מובאה נכתבת במירכאות. **נכון**

11 **התאימו מושג להסבר.**

טור א	טור ב
1. הכללה	**4** יחס בין מילים בעלות משמעות קרובה
2. הבחנה	**1** המילה הכוללת בהגדרה
3. ניגודיות	**3** יחס בין מילים בעלות משמעות הפוכה
4. נרדפות	**2** מה שמבדיל את המושג מאחרים בקבוצה

12 **איזו משמעות של «עין» מתאימה להקשר?**

א. «מצאנו עין מים בין הסלעים.»

○ איבר הראייה ● **מעיין, מקור מים** ○ חור במחט

13 **כתבו הגדרה מלאה לחפץ שנמצא בתיק שלכם, בלי לכתוב את שמו. תנו לחבר לנחש מה החפץ. אם לא הצליח – מה היה חסר בהגדרה?**

תשובה אפשרית: תשובה אישית. בדקו: מילה כוללת (למשל «כלי כתיבה»), תכונה מבחינה (למשל «שאפשר למחוק את מה שכותבים בו»), ושיקוף קצר על ההגדרה.

פרק 6: קריאת טקסט טיעון: טענה, נימוקים וטענת נגד

1 **ליד כל משפט כתבו: טענה, נימוק, הוכחה, דוגמה או טענת נגד.**

א. צריך לפתוח את הספרייה גם אחר הצוהריים. ← **טענה**

ב. הרבה תלמידים צריכים מקום שקט להכין שיעורים. ← **נימוק**

ג. בסקר שערכנו, 60 תלמידים אמרו שהיו מגיעים. ← **הוכחה**

ד. למשל, תלמידים שאין להם מחשב בבית. ← **דוגמה**

ה. יש שיאמרו שאין מספיק עובדים. ← **טענת נגד**

2 **בחרו את ההפרכה המתאימה לטענת הנגד «אין מספיק עובדים בספרייה».**

א. ההפרכה:

- הספרייה יפה מאוד.
- **תלמידי השכבה יכולים להתנדב ולעזור בתורות.**
- אני אוהבת לקרוא ספרים.
- יש הרבה ספרים חדשים.

3 **לכל נימוק כתבו דוגמה מתאימה.**

נימוק	דוגמה
ספורט מחזק את החברות בכיתה.	**במשחק הכדורעף השכבתי שיחקו יחד תלמידים שלא דיברו קודם.**
טלפון בשיעור מסיח את הדעת.	**כשהגיעה הודעה באמצע ההסבר, חצי מן הכיתה הפסיקה להקשיב.**

4 **מצאו (או המציאו) פרסומת למוצר. כתבו שני אמצעי שכנוע שיש בה, וקבעו לגבי כל אחד אם הוא נימוק עובדתי או פנייה לרגש.**

תשובה אפשרית: תשובה אישית. בדקו: זיהוי שני אמצעים; סיווג נכון (עובדה, נתון, מומחה לעומת רגש, הגזמה, לחץ חברתי); הסבר קצר.

5 מיינו את המשפטים: טענה או נימוק?

טענה	נימוק
צריך להוסיף ספסלים בחצר., יש לפתוח חוג שחמט., כדאי לשתול עצים ליד המגרש.	כי תלמידים רבים יושבים על הרצפה., מאחר ששחמט מפתח חשיבה., משום שאין שם צל בקיץ.

6 התאימו לכל סוג הוכחה דוגמה.

טור א	טור ב
1. נתון מסקר	**1** «80% מן התלמידים הצביעו בעד.»
2. דברי מומחה	**3** «במחקר נמצא שתנועה משפרת את הזיכרון.»
3. מחקר	**4** «בשנה שעברה ניסיתי זאת בעצמי.»
4. ניסיון אישי	**2** «לדברי רופאת הילדים, שינה חיונית לגדילה.»

7 השלימו מילת קישור מתאימה.

א. יש להאריך את שעות הספרייה, **כי** תלמידים רבים לומדים בה.

ב. **אומנם** ההארכה תעלה כסף, אך היא תועיל לרבים.

ג. **למשל**, תלמידים שאין להם שקט בבית.

ד. **לכן** אנחנו מבקשים להאריך את שעות הפתיחה.

8 נכון או לא נכון? תקנו.

א. נימוק עונה על השאלה «למה?». **נכון**

ב. «הכי טעים בעולם!» הוא הוכחה. **לא נכון** – זו הגזמה בלי הוכחה

ג. בתגובית אפשר להציג טענה ונימוק בקצרה. **נכון**

9 **השלימו הפרכה לכל טענת נגד.**

טענת נגד	הפרכה
חוג נוסף יעייף את התלמידים.	**החוג יהיה בחירה, ומי שעייף לא חייב להשתתף.**
גינה בבית הספר תתייבש בחופש.	**אפשר להתקין השקיה בטפטוף ולהקים צוות הורים מתנדבים.**

10 **כתבו לכל משפט פרסומת את אמצעי השכנוע: נתון, מומחה, רגש, הגזמה או לחץ חברתי.**

א. «רופאי שיניים ממליצים על המברשת שלנו.» ← **מומחה**

ב. «כל הכיתה כבר שם – בואו גם אתם!» ← **לחץ חברתי**

ג. «חוסך 30% מן החשמל.» ← **נתון**

ד. «המשקה הכי מרענן ביקום!» ← **הגזמה**

ה. «תנו לילדים שלכם את מה שמגיע להם.» ← **רגש**

11 **איזה משפט הוא טענת נגד?**

א. בחרו:

- לכן צריך להוסיף הפסקה.
- **יש הטוענים שהפסקה נוספת תאריך את היום.**
- ראשית, ההפסקה מרעננת.
- לפי סקר, רוב התלמידים בעד.

12 **השלימו את רכיב הטיעון החסר.**

א. טענה: יש לפתוח מזנון בריא. נימוק: **כך התלמידים יאכלו ארוחה מזינה בהפסקה**.

ב. נימוק: אוטובוס הבוקר צפוף מאוד. טענה: **יש להוסיף אוטובוס נוסף בבוקר**.

13 **כתבו פסקת טיעון (4–5 משפטים) בעד או נגד הצעה להוסיף שיעור ספורט שני בשבוע. כללו טענה, נימוק, הוכחה או דוגמה, טענת נגד והפרכה.**

תשובה אפשרית: מחוון: טענה (1); נימוק (1); הוכחה או דוגמה (1); טענת נגד (1); הפרכה (1); מילות קישור מתאימות (1).

פרק 7: כתיבה: עמדה מנומקת, מיזוג מקורות ומכתב רשמי

1 **תכננו מאמר עמדה בנושא «האם להנהיג תלבושת אחידה בחטיבה?».**

חלק	מה תכתבו?
עמדה	**למשל: כדאי להנהיג תלבושת אחידה.**
נימוק 1 + דוגמה	**פחות תחרות על בגדים; למשל אין לעג על מותגים.**
נימוק 2 + דוגמה	**חוסך זמן וכסף; לא צריך לבחור בגדים בכל בוקר.**
טענת נגד	**תלבושת פוגעת בביטוי האישי.**
הפרכה	**אפשר לבטא את עצמנו בדרכים אחרות, ולבחור צבעים מכמה אפשרויות.**

2 **השלימו את רכיבי המכתב הרשמי.**

א. **לכבוד** מנהלת בית הספר

ב. **הנדון**: בקשה להוספת חוג רובוטיקה

ג. **שלום** רב,

ד. **בברכה**, ועד כיתה ח' 1

3 **איזה משפט מתאים לפתיחה של מאמר עמדה?**

א. בחרו:

○ בבוקר קמתי מאוחר.

● **רבים מתווכחים אם להנהיג תלבושת אחידה בחטיבה. לדעתי, יש בה יותר יתרונות מחסרונות.**

○ לסיכום, זה מה שאני חושב. ○ היה יום יפה.

4 **כתבו מאמר עמדה (כ־250 מילים) בנושא «האם להנהיג תלבושת אחידה בחטיבה?». השתמשו בתכנון שבטבלה, ואחר כך שכתבו פסקה אחת אחרי שחבר קרא אותה.**

תשובה אפשרית: מחוון: עמדה ברורה בפתיחה (2); שני נימוקים עם הסבר ודוגמה (4); טענת נגד והפרכה (2); סיום עם קריאה לפעולה (1); מילות קישור מתאימות (2); לשון, כתיב ופיסוק (3).

5 **מיינו את המשפטים לפי החלק במאמר.**

פתיחה	גוף	סיום
רבים מתווכחים אם לאסור טלפונים. לדעתי, אין לאסור.	ראשית, הטלפון עוזר בלמידה., יש הטוענים שהטלפון מסיח את הדעת.	לכן מוטב לקבוע כללים במקום לאסור.

6 **התאימו מילת קישור ליחס הלוגי.**

טור א	טור ב
1. נוסף על כך	**1** הוספה
2. משום ש־	**2** סיבה
3. לפיכך	**3** תוצאה
4. לעומת זאת	**5** ויתור
5. אומנם... אך	**4** ניגוד

7 **נכון או לא נכון? תקנו.**

א. שורת «הנדון» מופיעה בסוף המכתב. **לא נכון** – היא מופיעה לפני הפנייה, בראש המכתב

ב. במכתב רשמי כותבים בלשון מנומסת ועניינית. **נכון**

ג. בטיוטה הראשונה אסור לעשות שינויים. **לא נכון** – הטיוטה נועדה לשינויים ולשיפור בשכתוב

8 **לפני מיזוג: השוו בין שני מקורות על תחבורה ציבורית.**

נושא	מקור א: «האוטובוס חוסך זמן בנתיב תחבורה ציבורית»	מקור ב: «האוטובוס זול מנסיעה במכונית, אך יש בו עומס בשעות הבוקר»
יתרון	**חיסכון בזמן**	**מחיר זול**
חיסרון	**לא מוזכר**	**עומס בשעות הבוקר**

9 **השלימו את המשפט הממזג על פי הטבלה.**

א. שני המקורות מציגים יתרונות של האוטובוס: הוא חוסך **זמן** וזול מנסיעה במכונית; עם זאת, יש בו עומס בבוקר.

10 **כתבו לכל שורה במכתב את שם הרכיב.**

א. רחובות, י"ב בחשוון ← **מקום ותאריך**

ב. לכבוד מנהל מחלקת החינוך ← **נמען**

ג. הנדון: הוספת מעבר חצייה ליד בית הספר ← **הנדון**

ד. שלום רב, ← **פנייה**

ה. בברכה, ועד ההורים ← **סיום וחתימה**

11 **איזה משפט מתאים לגוף של מכתב רשמי?**

א. בחרו:

- אתם חייבים לתקן את זה עכשיו!!!
- **אנו פונים אליכם בבקשה להוסיף מעבר חצייה, משום שתלמידים רבים חוצים כביש סואן.**
- מה קורה איתכם?
- אני לא אוהב את הכביש.

12 **השלימו שורת נושא מתאימה לדוא"ל רשמי.**

א. דוא"ל לספרנית שבו מבקשים להאריך השאלה של ספר. נושא: **בקשה להארכת השאלה**

ב. דוא"ל למזכירות שבו מבקשים אישור יציאה מוקדמת. נושא: **בקשה לאישור יציאה מוקדמת**

13 **כתבו דוא"ל רשמי קצר (5–6 שורות) לרכזת השכבה, ובו הצעה לפעילות שכבתית. כללו שורת נושא, פנייה, מטרה, שני נימוקים וסיום.**

תשובה אפשרית: מחוון: שורת נושא (1); פנייה וסיום מתאימים (2); מטרה ברורה (1); שני נימוקים (2); לשון רשמית (1).

חזרה

1 **שורש ובניין: השלימו.**

פועל	שורש	בניין
השתמשנו	**ש־מ־ש**	**התפעל**
יסודרו	**ס־ד־ר**	**פֻּעַל**
נפגשו	**פ־ג־ש**	**נפעל**
הלבשתי	**ל־ב־ש**	**הפעיל**

2 **המירו לסביל. כתבו רק את הפועל.**

א. השוטר עצר את הנהג. – הנהג **נעצר** על ידי השוטר.

ב. הוועדה תבחר את הנציגים. – הנציגים **ייבחרו** על ידי הוועדה.

ג. הגננת קישטה את הגן. – הגן **קושט** על ידי הגננת.

3 **בחרו את הנשוא המתאים.**

א. בסוף השבוע ___ הפסטיבל.

● **התחיל** ○ התחילו ○ התחילה

ב. ועדת הקישוט ___ לעבוד.

○ סיים ○ סיימו ● **סיימה**

ג. בכניסה ___ שלושה שלטים חדשים.

○ נתלה ● **נתלו** ○ נתלתה

4 **כתבו את המספר הסודר במילים.**

א. השיר **הרביעי** באלבום (4)

ב. הנסיעה **השנייה** שלי לחו"ל (2)

ג. הקומה **האחת עשרה** (11)

5 **התאימו מושג להסבר.**

טור א	**טור ב**
1. הכללה	**5** הסבר מדוע טענת הנגד חלשה
2. הבחנה	**1** המילה הכוללת בהגדרה
3. היכללות	**3** יחס בין מילה כוללת לפרטים שבה
4. מובאה	**4** דברי מישהו אחר במירכאות
5. הפרכה	**2** התכונה שמבדילה את המושג מאחרים

6 **ליד כל משפט כתבו את רכיב הטיעון: טענה, נימוק, הוכחה, דוגמה, טענת נגד או הפרכה.**

א. צריך להוסיף פחי מחזור בכל כיתה. ← **טענה**

ב. כי כך נזרוק פחות פסולת לפח הרגיל. ← **נימוק**

ג. לפי בדיקה שערכנו, חצי מן הפסולת בכיתה היא נייר. ← **הוכחה**

ד. יש הטוענים שהתלמידים לא ישתמשו בפחים. ← **טענת נגד**

ה. אך בכיתות שבהן הוצבו פחים, רוב התלמידים מקפידים למיין. ← **הפרכה**

7 **נכון או לא נכון? תקנו.**

א. «נכנסו» הוא פועל סביל. **לא נכון** – «נכנסו» בבניין נפעל, אבל משמעותו פעילה

ב. במכתב רשמי שורת «הנדון» באה לפני הפנייה. **נכון**

ג. «השורה העשירית» – הסודר מתאים לשם העצם. **נכון**

ד. בכתיבה ממזגת מסכמים כל מקור בנפרד. **לא נכון** – ממזגים את המידע לפי נושאים

8 **כתבו פסקת טיעון (5–6 משפטים) בנושא «האם כדאי לקיים יום בלי מסכים בבית הספר?». שלבו: טענה, נימוק עם דוגמה, טענת נגד והפרכה, משפט סביל אחד ומספר סודר אחד.**

תשובה אפשרית: מחוון: טענה ונימוק עם דוגמה (2); טענת נגד והפרכה (2); משפט סביל ומספר סודר תקינים (2); התאם, כתיב ופיסוק (2).